

נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם / תהילים פרק ק"י

שאול יונתן וינגורט

ה' נשבע לדוד שאויביו יהיו הדום לרגליו, אך דוד חושש שפא לא לעולם הוא יהיה המלך, ולפיכך צריך להדגיש – נשבע ה' ולא ינחם. דוד מנצח את בני עמון גם לאחר שחטא והרג בחרב בני עמון את אוריה החתי. ה' איננו מתחרט – אתה כהן לעולם.

במזמור ישנה שבועה של ה' לדוד וקיום שלה. החלק הראשון (א-ג. 29 מילים) הוא השבועה: נאם ה'

לאדני (=לדוד): שֵׁב לִימִינִי, עַד אֲשִׁית (=אשים) אֵיבֶיךָ הַדָּם לְרַגְלֶיךָ. כיצד האויבים יפלו תחת דוד? מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן, רִדְהּ (=שלוט) בְּקֶרֶב אֵיבֶיךָ. עֲמֹךְ נִדְבַת (=יתנדב) בְּיוֹם חֵילֶךְ (=ביום שתאסוף את החיילים שלך), והאיסוף של כל החיילים יהיה בְּהַדְרֵי קִדְשׁ (=כיופי) מִרְחֹם מִשְׁחָר (=בחורים) לָךְ טַל יִלְדְּתֶיךָ (=ילדים). ואולם, נראה כי היה ערעור על השבועה הזו, וצריך דוד לחזק את עצמו: נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם. מעתה, בא החלק השני של המזמור (ד-ז. 29 מילים) ובו מתקיימת השבועה: אַתָּה כֹּהֵן לְעוֹלָם, עַל דְּבַרְתִּי (=כמו שמסופר על) מִלְּבִיצְדֶק. אֲדַנִּי עַל יְמִינֶךָ, מְחַץ (=הכה) בְּיוֹם אַפּוֹ מְלָכִים. יָדִין (=יעשה משפט) בְּגוֹיִם, מְלֵא גִּוִּיּוֹת (=פגורים), מְחַץ רֹאשׁ (=המלך) עַל אֶרֶץ רַבָּה (=רבת עמון). מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּהּ, עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ (=יטול את העטרה של המלך).

מתוארת כאן מלחמה שהיתה על ארץ רבה, הלא היא ארץ בני עמון (שמו"ב י, ב).

בפסוק האחרון במזמור שלנו, מתואר סיום המלחמה. וכך, כאשר יואב בן צרויה שלח מלאכים לדוד (שמו"ב יב, כז) ויאמר: נִלְחַמְתִּי בְרַבָּה, גַּם לְכַדְתִּי אֶת עִיר הַמָּיִם, שָׁזָהוּ: מִנְחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּהּ, וביטוי הניצחון של דוד (שם יב, ל): וַיִּקַּח אֶת עֵטְרַת מְלָכָם מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמִשְׁקָלָהּ כֶּפֶר זָהָב וְאֶבֶן יָקָרָה, וַתְּהִי עַל רֹאשׁ דָּוִד, וּשְׁלַל הָעִיר הָעִיר הַרְבֵּה מְאֹד. וזהו סיום המזמור: עַל כֵּן יָרִים רֹאשׁ. ויש להעיר, שהביטוי וְהָרִים הָעֵטְרָה (יחזקאל כא, לא), מסמל את סיום השלטון, וכאן נגמר שלטונו של מלך בני עמון בהסרת העטרה.

(א) לְדוֹד מִצִּיּוֹן

נאם ה' לאדני

שב לימיני

עד אשית איבך הדם לרגליך.

(ב) מִטָּה עֲזָךְ יִשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן

רדה בקרב איבך.

(ג) עֲמֹךְ נִדְבַת בְּיוֹם חֵילֶךְ

בהדרי קדש מרחם משחר

לך טל ילדתיך.

(ד) נִשְׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם

אתה כהן לעולם

על דברתי מלביצדק.

(ה) אֲדַנִּי עַל יְמִינֶךָ

מחץ ביום אפּו מלכים.

(ו) יָדִין בְּגוֹיִם מְלֵא גִּוִּיּוֹת

מחץ ראש על ארץ רבה.

(1) מְנַחֵל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה

עַל בְּנֵי יְרֵמְיָהוּ.

עכשיו עלינו להבין את הפסוק הקודם: אֶדְנִי עַל יְמִינָהּ, מַחֵץ בְּיוֹם אָפוּ מְלָכִים. מהו "יום אפו"? ומיהם המלכים שה' מחץ כאשר הוא היה על ימינו של דוד? גם הפסוק קודם לכן זקוק להסבר: נְשַׁבַּע ה' וְלֹא יִנְחַם, אַתָּה כִּהֵן לְעוֹלָם, עַל דְּבַרְתִּי מְלָכֵי צֶדֶק. מדוע יכולים היינו לחשוב שה' ינחם על שבועתו? מתי דוד הפך להיות "כהן"? ומדוע באה השוואתו ל"מלכי צדק"?

עיון במלחמת דוד בבני עמון יכול להוביל לפתרון השאלות.

לאחר שדוד הכה את פלישתים, ומואב, והדרעזר מלך רחוב, וארם, ואדום, הביא דוד את השלל לירושלים, והקדיש אותו לה', וכך נאמר (שמו"ב ח, יא-יח):
 גַּם אֶתֶם הַקְּדִישׁ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לַה' עִם הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר הַקְּדִישׁ מֶלֶךְ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כָּבַשׁ. מֵאָרֶם וּמִמוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמִעַמְלָק וּמִשְׁלַל הַדְּרֵעִזֹר בֶּן רַחֵב מֶלֶךְ צוּבָה ... וַיֹּשֶׁעַ ה' אֶת דָּוִד בְּכָל אֲשֶׁר הָלַךְ. וַיְמַלֵּךְ דָּוִד עַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ. וַיֹּאבֵב בֶּן צְרוּיָה עַל הַצָּבָא ... וּבְנֵי דָוִד כֹּהֲנִים הָיוּ. מֵתַאִים לֹמֶר, שִׁבְאוֹתוֹ זְמַן נִיתֵן הִיא לְהַגְדִיר אֶת דָּוִד עַל שֵׁם מַלְכָּה הָרַשׁוֹן שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם – מְלָכֵי צֶדֶק, הַמֶּלֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה בִירוּשָׁלַיִם. כֹּאֵן נֹאמֵר גַּם שִׁבְנֵי דָוִד הָיוּ כֹהֲנִים, וְכִמוֹ שֶׁנִּתְפַּרֵשׁ בְּדַבְרֵה"א יח, יז: וּבְנֵי דָוִד הָרַאשֻׁנִים לִיד הַמֶּלֶךְ.

על אף שמסופר על המלחמה בכל הגויים מסביב, על מלחמה עם בני עמון לא מסופר עדיין. מדוע? מסופר, שכאשר מת מלך בני עמון, ומלך חנון בנו תחתיו, אמר דוד: אֶעֱשֶׂה חֶסֶד עִם חָנוּן בֶּן נַחֲשׁ, כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו עִמָּדֵי חֶסֶד. אם כן, נראה שדוד חש הכרת הטוב כלפי נחש מלך בני עמון, שעשה עמו חסד, ולפיכך הוא לא נלחם נגדו. ואולם, שרי בני עמון אמרו לחנון: הַמְּכַבֵּד דָּוִד אֶת אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ, כִּי שָׁלַח לְךָ מִנְחָמִים? הֲלוֹא בְּעִבּוֹר חֶקֶד אֶת הָעִיר וְלַגְלָה וְלַהֲפֹכָה שָׁלַח דָּוִד אֶת עֲבָדָיו אֵלֶיךָ! כְּתוּצָאָה מִדְּבַרְיָהֶם מִסּוּפֵר: וַיִּקַּח חָנוּן אֶת עֲבָדֵי דָוִד וַיַּגְלִחַ אֶת חֲצֵי זָקָנָם, וַיִּכְרַת אֶת מְדוּיָהֶם בַּחֲצֵי עַד שְׁתוֹתִיָּהֶם וַיִּשְׁלַחֵם. נראה, כי מאורע זה גרם ליום זה להיות "יום אפו" של דוד, וכך נאמר על בני עמון, שהם ראו כי נבאֲשׁוּ בְּדוֹד, וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי עַמּוֹן וַיִּשְׁכְּרוּ אֶת אָרֶם בֵּית רַחֵב וְאֶת אָרֶם צוּבָא עֹשְׂרִים אֶלְף רַגְלִי, וְאֶת מֶלֶךְ מַעֲכָה אֶלְף אִישׁ, וְאִישׁ טוֹב שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֶלְף אִישׁ, וְאֶת כָּל הַמְּלָכִים עֲבָדֵי הַדְּרֵעִזֹר כִּי נִגְפּוּ לְפָנָי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁלְמוּ אֶת יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבְדוּם, וַיִּרְאוּ אָרֶם לְהוֹשִׁיעַ עוֹד אֶת בְּנֵי עַמּוֹן. וּמוֹבֵן, מִיָּהֶם הַמְּלָכִים שֶׁה' מַחֵץ בְּיוֹם אָפוּ שֶׁל דָּוִד.

ואולם, בספר שמואל נאמר מה קרה לאחר שנה (שמו"ב יא, א): וַיְהִי לְתִשְׁבֹּת הַשָּׁנָה לְעֵת צֵאת הַמְּלָאכִים, וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת יוֹאָב וְאֶת עֲבָדָיו עִמּוֹ וְאֶת כָּל יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁחָתוּ אֶת בְּנֵי עַמּוֹן וַיִּצְרוּ עַל רַבָּה, וְדָוִד יוֹשֵׁב בִירוּשָׁלַם. מהו "צאת המלאכים"? בדב"ה"א (כ, א) הפסוק כתוב קצת אחרת: וַיְהִי לְעֵת תִּשְׁבֹּת הַשָּׁנָה לְעֵת צֵאת הַמְּלָכִים. והמשמעות היא, שעברה שנה מאז הכה ה' את המלכים שהיו עם הדרעזר, ולאחר שנה דוד לא יצא ביחד עם יואב לכבוש את בני עמון, והוא סמך על נאום ה' – שֵׁב לְיְמִינֵי עַד אֲשִׁית אִיבֶיךָ הַדָּם לְרַגְלֶיךָ, מִטָּה עֲזָה וַיִּשְׁלַח ה' מִצִּיּוֹן, רָדָה בְּקֶרֶב אִיבֶיךָ. דוד ישב בירושלים, בעוד מטה עוזו – יואב

וחיל הצבא – נלחמים בבני עמון.

עד כאן, נהג דוד כשורה, אך בפרק הבא מסופר מה היה בהיותו בירושלים (שמו"ב יא, ב-ג) – וַיְהִי לַעֲת הָעֶרֶב, וַיָּקָם דָּוִד מֵעַל מִשְׁכְּבוֹ, וַיִּתְּהַלֵּךְ עַל גֵּג בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיֵּרָא אִשָּׁה רֹחֶצֶת מֵעַל הַגֵּג, וְהָאִשָּׁה טוֹבַת מְרָאָה מְאֹד. וַיִּשְׁלַח דָּוִד וַיִּדְרֹשׁ לָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר: הֲלוֹא זֹאת בַּת שָׁבַע בַּת אֱלִיעֶם אִשְׁתֵּי אֹרִיָּה הַחֲתָי. מַעַתָּה, מַתְּגַלְגֵּל הַסִּיפּוֹר עַל דָּוִד וְבַת שָׁבַע, אִשְׁתֵּי אֹרִיָּה הַחֲתָי, וְהוּא מִסְתִּיִּם בְּכַךְ שְׂדוּד מְבִיא לְהַרְיַגַת אֹרִיָּה בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן, וְכִפִּי שְׂדוּד לֹו נִתַּן הַנְּבִיא: מִדּוּעַ בְּזִיתָ אֶת דְּבַר ה' לַעֲשׂוֹת הָרַע (כעינו) בְּעֵינַי, אֶת אֹרִיָּה הַחֲתָי הַפִּיֵת בְּחֶרֶב, וְאֶת אִשְׁתּוֹ לְקַחְתָּ לָךְ לָאִשָּׁה, וְאִתּוֹ הִרְגַת בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן (שמו"ב יב, ט).

לא מפורש במזמור שלנו שבין נאום ה' שֶׁב לִימִינִי, ועד מפלת בני עמון, אירע הסיפור של דוד ובת שבע, אך נראה שדוד חשש שמא ה' ינחם בו משבועתו אחרי החטא, ולכך נאמר: נְשַׁבַּע ה' וְלֹא יִנָּחֵם.

דוד ביקש לפני נצחונותיו הרבים לבנות את בית המקדש, וה' אמר לו (שמו"ב ז, יב-יג): כִּי יִמְלֹאוּ יָמֶיךָ וְשָׁכַבְתָּ אֶת אֲבֹתֶיךָ, וְהִקִּמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעִיךָ וְהִכִּינְתִּי אֶת מַמְלַכְתּוֹ. הוּא יִבְנֶה בֵּית לְשִׁמִּי וְכִנְנִיתִי אֶת פֶּסֶא מִמְּלַכְתּוֹ עַד עוֹלָם. דָּוִד בִּיקֶשׂ אֹז (שם, ט): וְעַתָּה הוֹאֵל וּבְרַךְ אֶת בֵּית עַבְדְּךָ לְהִיּוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ, כִּי אַתָּה אֲדֹנָי ה' דְּבַרְתָּ וּמִבְּרַכְתָּךְ יְבָרַךְ בֵּית עַבְדְּךָ לְעוֹלָם. וְאוֹלָם, לְאַחַר הַחֲטָא עִם בַּת שָׁבַע, חֲשַׁשׁ דָּוִד שְׂמָא הַשְּׁבֻעָה: אַתָּה כִּהֵן לְעוֹלָם לֹא תִתְקִיִּם. בְּמִזְמוֹר שְׁלֵנוּ נֹאמֵר, שֶׁה' נִשְׁבַּע וְלֹא יִנָּחֵם, וְדוּד יִהְיֶה הַרְאֵשׁ עַד עוֹלָם, אִפִּילוֹ לְאַחַר הַחֲטָא, הוּא יוֹכֵל לְהַרִים רֹאשׁ.

ויש להעיר, שנאום ה' מוגדר במזמור כנאום "לְאֹדֹנָי", ומילה זו עמדה במוקד הסיפור בין דוד לאוריה החיתי, וכאשר אמר אוריה לדוד (שמו"ב יא, יא): וְאֹדֹנָי יוֹאֵב וְעַבְדֵי אֹדֹנָי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִיִּים, רָאָה בֹזֵה דָוִד מְרִידָה בְּמַלְכוּת, שֶׁהוּבִילָה לְהַרְיַגַת אֹרִיָּה. וְכִךְ דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא (שבת נו, א): וְאוֹתוֹ הִרְגַת בְּחֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן, מֵהַ חֶרֶב בְּנֵי עַמּוֹן אִי אַתָּה נִעֲנֵשׁ עֲלֵיו אִף אֹרִיָּה הַחֲתָי אִי אַתָּה נִעֲנֵשׁ עֲלֵיו, מֵאִי טַעֲמָא מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הוּא, דֹּאמֵר לִיה: וְאֹדֹנָי יוֹאֵב וְעַבְדֵי אֹדֹנָי עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה חֲנִיִּים.

בזהירות ניתן להוסיף, שהפסוק העמום במזמור שלנו: עֲמָךְ נִדְבַת בְּיוֹם חִילְךָ, בְּהִדְרֵי קֹדֶשׁ מְרָחֵם מְשַׁחֵר, לָךְ טַל יִלְדְּתֶיךָ. רומז על כך שדוד לא יצא מירושלים כדי להילחם בבני עמון, העם יתגרב ביום החיל, מפני שה' הביטיח לדוד וְהִקִּמְתִּי אֶת זֶרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעִיךָ, ולפיכך צריך היה דוד להישאר בירושלים כדי שיתקיים: בְּהִדְרֵי קֹדֶשׁ מְרָחֵם מְשַׁחֵר, וּיִמְצָא הַזֶּרַע שִׁיּוּצָא מֵהַרְחָם. וְאִכֵּן, דָּוִד שָׁכַב עִם בַּת שָׁבַע כְּאִשֶׁר נֹאמֵר עֲלֶיהָ (שמו"ב יא, ד) וְהִיא מִתְקַדְּשֶׁת מִטְּמֵאָתָהּ, וְנוֹלָד לָהֶם יֶלֶד שְׁעֲלֵיו חֲשַׁב דָּוִד לֹוֹמֵר: לָךְ טַל יִלְדְּתֶיךָ, אִךְ לְאַחַר שֹׂאמֵר לֹו נִתַּן הַנְּבִיא אֶת מִשַׁל כְּבִשֶׁת הַרְשׁ נֹאמֵר (שמו"ב יב, ט): וַיִּגַּף ה' אֶת הַיֶּלֶד, וְצָרִיךְ הִיָּה דָּוִד לְהַתְחַזֵּק בְּשֻׁבֻעָה שֶׁהוּא יִהְיֶה כִּהֵן לְעוֹלָם, עַל אִף חֲטָאוֹ.

להאזנה לשיעור על פרק ק"י:

peneyhamenora.com/tehilim/110

או חפשו באפליקציות הפודקאסטים

"שיעורים בספר תהילים".

לתגובות ולהצטרפות לרשימת התפוצה:

weingort@gmail.com

